

Enkeli nousee siivilleen

SILVASTI, Eero. Onteloenkeli. Tieto, valta, kulttuuriyhteys. Lyhyt johdatus paradoksiajatteluun. Helsinki, Kirjayhtymä, 1984, 238s.

Eero Silvasti on pysynyt tyylliseen uskollisena tiedon, vallan ja kulttuurin suhteita pohtivassa esseekirjassaan **Onteloenkeli**. Kirjan sanonta tuo mieleen Silvastin televisiokasvot ja kyselevän, salattuja merkityksiä etsivän journalismin, joka niin selvästi poikkeaa stereotypian mukaisesta "kovasta" esitystavasta. Mutta nyt Silvasti ei ole journalismin lajityyppien rajoja ylittävä kokeilija vaan esseisti, suutari lestissään.

Omaa journalistista metodiaan Silvasti kuvaa osuvasti "päkkähullun maksimiksi". Hän sanoo: "Journalisti voi ja journalistin tulee käsitellä kysymyksiä, joiden perimmäistä olemusta kukaan ei (vielä) käsitä". Näin määritellesään Silvasti on ainakin näennäisesti oppositiossa ns. normaalijournalismin suuntaan. Kun normaalijournalismi vaatii tekstiin "värin, koon, massan ja materiaalin yksityiskohdat", siis havaintoihin perustuvaa täsmällisyyttä, haluaa Silvasti laajentaa journalismin aluetta uusille vesille, ideaaliseen, immateriaaliseen. Silvastin journalisti onkin näkyjen näkijä: Snellman, joka piirtää eteemme kuvan maiseman halki kiitävästä rautahevosesta.

Miten immateriaalinen hahmotetaan, miten sille piirretään rajat ja annetaan muoto, miten siitä voidaan puhua? Silvastin vastaus on intuitio: "Intuitio tarkoittaa sekä sisäistä näkemystä, että vaistonvaraista eli välitöntä tajuamista". Intuitio tuo mieleen tavan, jolla taiteilija lähestyy kohdettaan. Moderni runous, teatteri tai musiikki kuvaavat sitä, mistä emme (vielä) tiedä. Mutta niin tekee myös ja ennen kaikkea uskonto. Se antaa hahmon immateriaaliselle, pyhälle. Lieeneekö sattuma, että Silvasti käyttää intuitiossa kirkastuneesta ideasta uskon-

nollista kielikuvaa. Idea on enkeli. Intuition hetkellä "enkeli nousee siivilleen". Enkelit lentävät myös esseekirjan nimesä, **Onteloenkeli**. Nimen voisi Silvastin omaa kuvakieltä käyttäen kääntää merkitsemään tyhjiä ideoita (ontelo=tyhjä, idea=enkeli). Tyhjiä Silvastin ideat ovat siinä mielessä, että niistä ei voi sanoa, ovatko ne tosia vai epätosia.

Palatkaamme taivasmatkalta maan kamaralle. Silvasti kuvaa matkaa keskustapuolueen vuoden 1981 puoluekokoukseen. Tuolla matkalla hänellä oli voimakas "intuitio" Virolaisen mahdollisuuksista puolueen presidenttiehdokkaaksi. Junan ravintolavaunussa hän taittoi peistä Virolaisen puolesta. Vastassa oli keskustapuolueen paikallisosaston napamiehiä. "Jo heti ensimmäisen oluen aikana havaitsimme, että olimme menossa samaan paikkaan, mutta eri kokoukseen". Kuopion päästyään Silvasti ei osannut käyttää sisäistä näkemystään journalistisessa työssä. Hän valittaa, että sen pohjalta ei voinut kirjoittaa objektiivista juttua ja että nykyjournalismi kieltää intuition. "Saatoin hyödyntää näkemystäni vain keskusteluissa - eli kinasteluissa - ynnä journalismin lieveilmiöihin luettavissa juttutyypeissä kuten pakinoissa ja kolumneissa."

Silvastin kuvaama tilanne herättää kolme kysymystä:

Miksi pelkän idean pitäisi riittää kunnan juttuun? Silvasti tuntuu ajattelevan, että intuition kirkastama idea on journalistisen työn päämäärä, sen tarkoitus, että intuitio käynnistää ja päättää työprosessin. Jos näin olisi, hän olisi voinut laatia jutun Kuopion kokouksesta kotonaan lukulampun valossa. Varmasti moni muukin olisi tehnyt mielellään samoin. Mutta idea on vain tilannetta kuvaava "teoria". Se käynnistää työprosessin, se täytyy todistaa oikeaksi. Pelkkä idea (tässä tapauksessa käsitys Virolaisen mahdollisuuksista) ei ole kiinnostava. Se saa materiaalisen ilmauksensa äänestyksessä. On siis täysin luonnollista, että journalistit suuntaavat kaiken huomionsa äänestyksen tulokseen.

Kieltäkö nykyjournalismi intuition? Kuvitellaan journalisti, joka Kuopion kokouksessa saa päähänsä, että Virolaisen ja Karjalaisen lisäksi on kolmas mies, "musta hevonen", joka ratkaisevalla hetkellä vedetään hihasta. Keskusteluissa

kokousedustajien kanssa hän tulee vakuutuneeksi, että "musta hevonen" ei ole houretta. Hän saa käsiinsä salaisen muistion, jossa asiasta kerrotaan. Aineiston perusteella hän laatii uutisen. Jos kuviteltu journalisti olisi toiminut silvas-tilaisessa mielessä oman subjektiivisen näkemyksensä varassa, hän olisi kertonut kaikelle kansalle "mustasta hevosesta" tarkistamatta tietojaan. Näinähän journalistit joskus toimivatkin. Muuten erilaiset spekulatiiviset tapahtumat (kuten esimerkiksi viime kesänä riehunut Pieksämäen tauti) eivät olisi mahdollisia. Yleensä journalistinen kulttuuri paheksuu kuitenkin tällaista toimintaa. Se kieltää intuition työn päämääränä, mutta ei lähtökohtana. Journalistinen kilpailu pikemminkin edellyttää jos ei nyt suoranaisesti intuitiota niin ainakin kekseliäisyyttä.

Oliko kyse aidosta intuitiosta? Silvasti tarkoittaa intuitiolla sisäistä näkemystä, mutta ovatko journalistien työtä ohjaavat ennakkooajatukset yleensä subjektiivisia ja siinä mielessä sisäisiä? Esimerkkitapauksessa käsitys Virolaisen mahdollisuuksista perustui ilmeisesti kuitenkin aikaisempaan tietoon (ja siis havaintoihin ja kokemuksiin) ja syntyi pikemminkin induktiivisen päättelyn kuin intuition pohjalta. Kaikki ajan merkit puhuivat Virolaisen puolesta ja niiden perusteella journalisti saattoi päätellä, että Virolainen valitaan. Idea ei siis välttämättä ollut subjektiivinen vaan objektiivinen; journalistinen kulttuuri määrittä sitä ja näin se olisi myös tarjonnut mahdollisuuden objektiiviseen juttuun. Lause: "Kuopioon saapuneet journalistit uskovat Virolaisen valintaan", kuvaa objektiivisesti tilannetta, jos niin todella on. Eri asia on, kiinnostaako yleisöä tieto journalistien uskomuksista.

Olen näin pitkään, ehkä kohtuuttomasti, ruotinnut Silvastin esseekirjan muuttamaa sivua, koska niihin mielestäni tiivistyy olennaisin: Silvastin metodi. Samaa metodologiaa Silvasti soveltaa myös puhuessaan tiedosta, vallasta ja kulttuurista. Esseistille tämä toki sallitaan, mutta se ei välttämättä ole hedelmällistä. Lähes sokkona voi kirjasta poimia tällaisia lauseita: "Teolliset elinkeinot ja suurkaupunkimainen kerska- ja kertakulutuksen elämäntapa muodostavat ryöstötalouden, jonka sisäinen mieli on kasvu, raiskaus, piittaamattomuus". Tähän

voi uskoa tai olla uskomatta vähän samaan tapaan kuin **Näköpiiri**-vinaan juttuihin. Yleistyksiä tehdessään Silvasti tulee ehkä vain toistaneeksi huolestuneen ja aina Orwellin vuotta elävän älymystön tyypillisimmät ennakkoluulot ja pelot.

Näin hän tekee esimerkiksi puhuessaan vallasta. Vallasta on vaikea puhua. Jo sanana se on rajaton ja sitä käyttäessä syntyy lähes väistämättä merkitys: valta on yksi ja jakamaton, se on aina samantyyppistä. Silvasti näkee vallan yhdet kasvot, poliittis-hallinnollisen vallankäytön. Hänen mukaansa ydinkysymys kansanvallan kannalta on suunnitteluprosessin julkisuus (eivät esimerkiksi kansanvaltaiset järjestöt), hän vertaa nykyajan virkamiehiä "kaldealaisiin ylipappeihin", joiden valta perustui salattuun erityistietoon. Tiedon ja vallan suhteita pohtiessaan Silvasti häivyttää taustalle vallankäytön todelliset mekanismit, sen värikkään historian, jolla ei välttämättä ole kovin paljon tekemistä tiedon kanssa. Hän ei puhu oikeuslaitoksesta, ei vankilaitoksesta, ei armeijan sulkeisharjoituksista, ei ylipäätään palkinnoista ja rangaistuksista. Hän ei puhu myöskään julkisen sanan tärkeästä ja ehkä oleellisimmasta tehtävästä määrittää "normaali" ja "epänormaali", "laillinen" ja "rikollinen".

Näitä ajatuksia herättää **Onteloenkelit**. Ehkä siinä on sen tehtävä.

Ilkka Rentola